

KÖNYVTÁRUNK MÚLTJA, JELENE, JÖVŐJE

LEBOVITS IMRE

Bevezetés

A BME Központi Könyvtára ez évben lépett alapításának 140-ik esztendejébe. Története – mely szorosan kapcsolódik egyetemünk történetéhez – tanulsággal szolgál arra, hogy egyetem, felsőoktatási intézmény sohase létezhetett korszerű könyvtár nélkül. Ezt az igényt mindenkor az oktatók és hallgatók képviselték – a kormányok viszont ennek létjogosultságát csak ritkán ismerték el.

Fogalmazhatunk úgy is, hogy az oktatók, a tudomány művelői számára a szakirodalmi információ nélkülözhetetlen; az információt tehát a *valóságos* társadalmi értéknek megfelelően becsülték, mint munkájuk alapfeltételét. Erről tanúskodik az a tény, hogy könyvtárunk vezetését – szinte minden időben – az egyetem egy-egy kinevezett professzorára bízta; ez a nehéz idők során gyümölcsözőnek bizonyult a könyvtár fenntartásáért, fejlesztéséért folytatott harcban.

Karácsony Mihály, a József Ipartanoda, az egyetem elődintézményének igazgatója már a tanintézet megalakulásától küzd könyvtárért; 1846-ban a helytartótanácsához írt felterjesztésében – többek között – így indokolja kérelmét: „Ha az elméleti irányú tanodákban a könyvtárak s a tudományok fejlődését figyelemmel kísérő folyóiratok szükségesnek elismertetnek, – ipartanodáknál, melynek tantárgyai a naponkénti alkalmazás által naponként új meg új eredményekre vezetnek, az intézet süllyedése nélkül nem lehet a tanároknak a tudományokban fokozatos haladás eszközeit megtagadni”¹ (kiemelés tőlem).

1848. április 9-én keltezett az „összes ipartanodai hallgatóság határozatát” tartalmazó falragasz, amelynek 4. pontja „Az összműegyetem igényeinek megfelelő könyvtár, s ennek tanulók általi használhatása” a hallgatóság igényeit fogalmazza meg, bizonyítva az oktatók és hallgatók érdekazonosságát.²

Eötvös József, az első felelős magyar kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere – tudós is lévén – e petícióban a valós társadalmi igényeket felismerve intézkedik arról, hogy a könyvtár alapítására 500 forintot kapjon az Ipartanoda, majd 1848. május 9-én könyvet küld könyvtárunknak. A létrejött könyvtár beszerzési forrását az ezt követő időkben is – a változó mértékű állami segély mellett – a hallgatók beiratkozási díja képezte. 1867 után az ipari fellendülés szülte szakemberigény növeli a hallgatók számát, az 1871/72-es tanévtől egyetemi rangra emelt intézmény könyvtára folyamatosan fejlődik; a beiratkozási díjakból származó összeget évi 3000 Ft állami dotáció egészíti ki.

Stoczek József első rektorunk az 1871/72-es tanévről írt zárójelentésében ezt írja: „Kiemelkedő lévén, hogy a beszerzéseknél a tudományos folyóiratokat, – minthogy azok

képezik a haladó tudomány kincsei terjesztésének legbiztosabb vehiculumát helyeztük az első vonalra. Jelenleg 123 tudományos folyóirattal rendelkezik könyvtárunk, és azok nagyobb része teljes példány.”³

Nem elgondolkodtató-e Stoczek rektor megállapítása napjainkban azok számára, akik a „műszaki haladás érdekében” éppen a folyóiratok beszerzésén akarnak takarékoskodni?

Az 1885-ös könyvtári statisztikai felmérés szerint könyvtárunk az ország könyvtárai között nagyságrendben a tizenhatodik helyet foglalja el, „modern könyvtárnak” ítélik, amelyet a tanszemélyzet mellett végre a hallgatóság is használhat. Wartha Vince professzor igazgatása alatt szakkönyvtári jellege kifejlődik. Wartha büszkesége, hogy vezetése alatt a könyvállomány 10 431 művel gyarapszik, a nagyrabecsült folyóiratok száma is 173-féleségréől 467-re emelkedik, az olvasóknak pedig kényelmes, 110 férőhelyes olvasóterem áll rendelkezésre. Mindemellett, e nemzetközi hírű tudós természetszerűleg e területen is nemzetközi mércével mérve keserűen állapítja meg 1893-ban: „És hol állunk ma? Európa művelt nemzetei sorába szeretnénk lépni, de pirulnunk kell, ha szegényes ruházatunkra tekintünk. Valóságos könyvtárunk nincs és azok a könyvgyűjtemények, melyek rendelkezésünkre állanak, alig tartalmazzak többet, mint ami a mindennapi kenyérkeresetnek megfelel, s amellét pénz- és munkaerő hiányában nagyobb részt rendezetlenek, s azért nehezen hozzáférhetők. A magyar szaktudós sok esetben kénytelen külföldi könyvtárakhoz fordulni!” Majd később: „Mégfogja magát bosszulni a közönység – amire nálunk minden irányban akadunk – a jövő nemzedékén, amikor már késő lesz a bajokon segíteni.”⁴

És itt álljunk meg a történelmi visszaemlékezésben, mert a közel 100 évvel ezelőtti helyzetértékelés aktualitása ma is megdöbbentő. Hazánk a második ipari forradalmát élő nyugat-európai országokkal szemben még nincs túl ma sem az ipari forradalom első korszakán. Ennek oka – megítélésünk szerint –, hogy a szellemi, a mérnöki munkához szükséges információs infrastruktúra nem fejlődik a kor szükségleteinek megfelelően.

Kezünkben van az MSZMP KB állásfoglalása és a kormány munkaprogramja,^{5,6} amely hazánk gazdasági-társadalmi fejlődését van hivatva a holtpontról kimozdítani. A fejlődés feltétele, hogy minden intézmény, minden állampolgár gondolkodjon és cselekedjen; a tőle telhető legjobbat és legtöbbet nyújtsa a társadalom számára.

A következőkben közreadjuk a központi könyvtárról készült helyzetjelentést s az egyetemi könyvtári rendszer fejlesztési tervét abban a reményben, hogy kormányzatunk – a múlt tapasztalatai alapján – megfontolás tárgyává teszi a szakirodalmi információ szerepének újraértékelését a műszaki fejlesztésben.

A Központi Könyvtár mai helyzete* (10 év adatai)

A Központi Könyvtár tényleges helyzetét csak abban az esetben tudjuk hitelt érdemlően megvizsgálni, ha a sok szempont közül a meghatározó feltételeket elemezzük. A vonatkozó adatok és a mellékelt táblázatok segítségével az alábbi következtetéseket vontuk le:

- a) Az elmúlt 10 év alatt a könyvtár munkatársainak létszáma lényegében változatlan maradt. A könyvtár modernizálása nem indult meg, így a fejlesztéshez, gépesítéshez nélkülözhetetlen, könyvtári folyamatot is ismerő szakemberrel nem rendelkezünk.
- b) A Központi Könyvtár költségvetése évről évre növekszik, melyet ha összevetünk a bekövetkezett árváltozásokkal, kiderül, hogy költségvetésünk reálértéke jelentős mértékben csökken (1. táblázat).
- c) A fenti megállapítást egyértelműen igazolja a Központi Könyvtár évről évre csökkenő könyv- és folyóiratbeszerzése. Kimutatható, hogy egy könyvre, illetve egy folyóiraatra eső átlagár folyamatosan emelkedik. (2–6. táblázat)
- d) Megbízható összehasonlítás kínálkozik, ha a miskolci egyetem adataival vetjük össze saját mutatóinkat. Az abszolút számokon túlmenően a tényleges helyzetet az alábbiak jelzik:
- Elmaradásunkat szemlélteti, ha a könyv és folyóiratokra fordított összegeket az oktatói, kutatói és hallgatói létszámokra vetítjük ki. Például: az 1981/82-es tanévben a BME-n 100 főre (oktató + hallgató) 65 kötet könyv és 8 tőkés folyóirat jut, míg a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen 260 könyv és 26 folyóirat. Ugyanez a mutató 1985/86-ban a BME-n 53 könyv és 6 tőkés folyóirat; Miskolcon 142 könyv és 23 folyóirat.
 - A miskolci és veszprémi egyetem több éve megkezdte a könyvtár gépesítését, ennek eredményeképpen mindkét egyetem oktatói, sőt a terület iparvállalatai számára is megnyíltak a nemzetközi adatbázisok; ezáltal javultak a kutatás feltételei.
- e) Az elmúlt 10 év beszerzési rovata sajnálatos módon aláhúzza azt a többször és több helyen tett megállapításunkat, hogy könyvtárunk lassan a hagyományos könyvtárak felszereltségi színvonalát sem éri el. Különösen szembeűnő, ha összehasonlítjuk korszerűen felszerelt modern könyvtárakkal (pl. online).
- f) A könyv és folyóirat alapvető információforrása az oktató, nevelő és tudományos munkának. Különös fontosságú ez a jelen időben, amikor a kutatómunkához szükséges anyagok, eszközök beszerzése nagy nehézségekbe ütközik. Legalább a nemzetközi tudományos információ megszerzését célul kell kitűzni, hogy lemaradásunk aránya ne növekedjen.
- g) A jelenlegi nehéz gazdasági helyzetben jelentős és gyors fejlesztést nem várhatunk. Úgy véljük, hogy a teljes körű modernizálás alapvető célja csak központi támogatással valósulhat meg.

Egyetlen területen azonban Egyetemünk hosszú távon megalapozhatja a könyvtárfejlesztést, és ez a terület bővítése. Az e témában hozott határozatokra támaszkodva javasoljuk, hogy a központi épület alagsori éttermi konyha és büfé területét a Központi Könyvtár kapja meg.

* Az Egyetemi Tanács 1986. szeptember 22-i ülésén tárgyalt előterjesztés módosított változata. Előterjesztette: *Tuschák Róbert* tudományos rektorhelyettes és *Lebovits Imre* könyvtárigazgató.

A Központi Könyvtár fejlesztési koncepciója a VII. ötéves tervben* 1986–1990

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és a könyvtári hálózat az oktató, nevelő és tudományos munka meghatározó információs bázisa. A Központi Könyvtár ön-maga is ellát oktatási, nevelési és kutatási feladatokat. Mint országos feladatkörű szak-könyvtár és első osztályú tudományos könyvtár közvetlenül és közvetetten ellátja szakirodalommal Egyetemünk hallgatóit, oktatóit, kutatóit, nyitottságánál fogva hozzájárul az egész felsőoktatás, a kutatás és népgazdaság igényeinek kielégítéséhez.

Sajnálattal kell kijelentenünk, hogy könyvtárunkat jelenlegi helyzete – beleértve a személyi és tárgyi feltételeket is – nem teszi alkalmassá e feladat teljes körű ellátására. Hazai és nemzetközi összehasonlítások, becslések azt igazolják, hogy mintegy másfél évtizedes lemaradásunk van.

A Központi Könyvtár fejlesztési koncepciója illeszkedik az Egyetem fejlesztési koncepciójához és annak részét képezi.

Előzmények, állásfoglalások

A kutatás-fejlesztés alapvető forrása a magas szintű és gyors információ, amely a legértékesebb áru kategóriájába került. Nemzetközi adatok bizonyítják, hogy az információs költség a kutatás-fejlesztésre fordított összeg mintegy 1/3-át képezi. A vonatkozó párt- és kormányhatározatok, a Minisztertanács 1986. február 27-i határozata a tudományos információ fejlesztésére, valamint az Oktatási Törvény megszabják fejlesztési elképzeléseinket, feladatainkat.

Központi Könyvtárunk 1982–85 közötti időszakának fejlesztési feladatait rögzíti az 1982. szeptember 6-i Rektori Intézkedési Terv. Célja egyértelműen a Központi Könyvtár szellemi, anyagi és technikai helyzetének javítása. Sajnos azonban a helyes elképzelésből és döntésből eddig kevés valósult meg.

1985-ben bekapcsolódtunk az UNESCO által támogatott könyvtári fejlesztési programba, közreműködünk a nemzetközi és hazai adatbázisokhoz való hozzáférést szolgáló magyarországi számítógépes információszolgáltatás mintarendszerének kidolgozásában (UNDP/UNESCO/HUN/82/007 projekt). E munkálatokban együttműködünk az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárral (továbbiakban OMIKK), a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem és a Veszprémi Vegyipari Egyetem központi könyvtáraival.

Az említett rektori intézkedési terv alapvetően csak a következő években valósítható meg. Az új étterem 1986 szeptemberében nyílik meg, és a jelenlegi központi épületben lévő étterem, büfé és konyha átépítésével lehetőséget kapunk könyvtárunk korszerűsítésére.

A Központi Könyvtár helyzete a jelenlegi igényekhez, főként a közelmúltban megállapított prognosztikai célkitűzésekhez viszonyítva – mint már említettük – kb. másfél

* (Megvitatta és elfogadta 1986. május 29-én a BME Könyvtári Tanácsa. Jóváhagyta 1986. június 2-i leiratában Juhász Jenő az MM Könyvtári Osztályának vezetője.)

évtizedes elmaradást mutat. Az Egyetem távlati fejlesztési koncepciójában kitűzött feladatokat csak akkor tudjuk segíteni, ha a következő években saját erőfeszítéseink központi és egyetemi támogatással párosulnak. A Könyvtár célja az egyetemi szükségletek jobb kielégítése, szolgáltatásaink megjavítása és bővítése, valamint a milliőkat érő gyűjtemények biztonságos, szakszerű megőrzése.

A könyvtári épület bővítése

A Központi Könyvtár jelenlegi adottságai az építés korában, 80 évvel ezelőtt, az adott hallgatói és oktatói létszámhoz, valamint a könyvtárosi munkahelyek számához elegendőek voltak. Az új funkcióknak, szervezeti felépítésnek és szolgáltatásoknak a Könyvtár épülete ebben a formában ma már nem felel meg.

A BME távlati fejlesztési infrastrukturális tervének megfelelően – az 1982-es intézkedési terv alapján – a Könyvtár a jelenlegi K. épület étterem, konyha és büfé helyiségeinek területén – tehát az adott épülethatárokon belül – optimálisan fejleszteni kívánja a Könyvtár funkcióit és szolgáltatásait. A kibővült alapterület kulturáltabb, funkcionálisan jobb elhelyezést biztosít a megnövekedett számú és megváltozott összetételű (több oktató és kutató) felhasználói csoportoknak, a gyarapodó állománynak és ugyanakkor megteremti a korszerű könyvtár- és információs technológia bevezetésének feltételeit is. Elsőrendű szempont, központi kérdés a szolgáltatások mennyiségének növelése és minőségének javítása.

Terveink szerint a könyvtári fejlesztés első ütemében – 1986 szeptemberétől, az új menza megnyitásától – kb. egy év alatt a K. épület mintegy 500 m²-es étterem, konyha és büfé területén korszerű, kb. 20 000 kötetes szabadpolcos szakolvasótermeget, ezen belül mintegy ötven olvasó-kutató helyet tervezünk. Ehhez kulturált gyorsmásoló és mikrofilmlap szolgáltatást kapcsolunk. Biztosítjuk a ma már nélkülözhetetlen online hozzáférést szolgáló szakirodalmi információs szolgáltatás bevezetését a világ több száz adatbázisához. E korszerű szabadpolcos olvasói tér és a hozzá kapcsolódó szolgáltatások összhangban vannak Egyetemünk oktatáspolitikai elképzeléseivel, erősítik az információ magas szintű felhasználását, segítik a karok, intézetek, tanszékek kutató tevékenységét.

Javasoljuk, hogy a könyvtári fejlesztés második ütemeként valósuljon meg a raktári szárnyra az emeletréépítés. Ez a megoldás a könyvtár tervezőjének, *Pecz Samunak* a terveiben is szerepelt, ezt igazolják statikai és alapozási számításai. A három raktári szint ráépítésével mintegy 200–250 ezer kötet raktározását, és ezzel az ezredfordulóig a gyarapodás elhelyezésének biztosítását lehetne elérni. A raktári férőhely bővítése elengedhetetlen, hiszen raktáraink gyakorlatilag beteltek.

Állománygyarapítás

A Központi Könyvtár feladata, hogy elősegítse az egyetemen folyó oktató-nevelő, kutató, tanulmányi és közművelődési tevékenységet, továbbá támogassa a hallgatókat a szakirodalom használatának elsajátításában, az önálló ismeretszerzéshez szükséges jártasság és

készség megszerzésében. A Könyvtár funkciója az Egyetemen belül az oktató-nevelő és kutatómunka szakirodalommal való ellátása, valamint a ráháruló országos könyvtári feladatok teljesítése érdekében a termelés és a kutatás részére a matematika, a fizika és a műszaki tudományok szakirodalmának folyamatos beszerzése és rendelkezésre bocsátása.

A tervidőszakban az állománygyarapítás terén legfontosabb célkitűzés az állomány-
nak a szinten tartása, amely tartalmi értékében őrzi meg az eredményeket. A dokumen-
tumvagyon szolgáltatási értékének megőrzése és fejlesztése érdekében az MM közgyűjteményi főosztályának javaslata szerint „a fenntartók törekedjenek arra, hogy a könyvtárak beszerzési kerete az árváltozásokkal, valamint a szolgáltatások bővítését lehetővé tevő új dokumentumtípusok beszerzéséhez szükséges fedezettel arányosan növekedjék”. Kiemelt hangsúllyal kell gondoskodni a központi szerepkörű, a szolgáltatásokban országos feladatot ellátó könyvtári gyűjtemények fejlesztéséről, s ez vonatkozik a Központi Könyvtárra is. A tervidőszakban költségvetési fedezetet kell biztosítani az új funkcióknak megfelelő irodalom beszerzéséhez is, így a szakolvasótermek bibliográfiákkal, kézikönyvekkel stb. való felszerelésére, az új társadalomtudományi-természettudományi kar igényeinek kielégítésére. Különösen nehéz problémát vet fel a könyvek és folyóiratok áremelkedése, és a költségvetésnek ezzel nem arányos emelése. Nem lehet ugyanis az áremelések miatt több száz devizás könyv megrendelésétől eltekinteni és évi 100 folyóirat előfizetését lemondani. Ezen túlmenően pedig új folyóiratok (lásd: új funkciók is) megrendelésére is szükség lenne. Egyetlen megoldás kínálkozik: az egyetem hálózatába és a Központi Könyvtárba járó folyóiratok állományát egységes, integrált egésznek kell tekinteni, s a költségvetésben – nem kari bontásban – egységes, az évi áremelkedést figyelembe vevő összeggel kell szerepeltetni.

Megkezdjük és folytatni kívánjuk széles körű együttműködés alakítását a karokkal, ezen belül a tanszékekkel, mert csak megfelelő könyvtárszerető szakembergárda közvetlen bekapcsolásával válik lehetővé, hogy szűkre szabott anyagi lehetőségeink mellett a legjobb szakirodalom kerülhessen a Központi Könyvtárba és a hálózati könyvtárakba.

Könyvtárgépesítés és mikrofilmtechnika

Az online szakirodalmi információkeresés bevezetésére már megtettük a kezdő lépéseket. A Postától Nedix-vonalat igényeltünk, a berendezés beszerzéséről tárgyalások folynak. Több munkatársunk már elvégezte a közvetítői feladatok ellátására képző OMIKK tanfolyamot. Az Egyetem oktatói és kutatói közül már most sokan rákényszerülnek más intézmények online szolgáltatásainak az igénybevételére, így számukra is előnyös lesz a helybeni – és nem utolsó sorban – az olcsóbb szolgáltatás. A megindítás előtt felmérjük az igényeket és propagáljuk a szolgáltatást. A számítógépes katalogizálás előfeltétele, a terminálok beszerzése és a háttér biztosítása folyamatban van. Így a tervidőszakban az OMIKK, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem, a Veszprémi Vegyipari Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem kooperációjában a tervek szerint megindulhat a dokumentumleírások direkt bevitele a számítógépbe.

A műszaki koordinációs kör könyvtárainak folyóirat-állományát feltáró mikrofilm-lap katalógus – melyben a BME állományadatai is szerepelnek – a könyvtárban hozzá-

ferhető, így az országba járó, profilunkba vágó folyóiratokról azonnal információt tudunk nyújtani. Az olvasók rendelkezésére bocsátjuk az OMIKK állományában lévő kutatási jelentésekről készült mikrofilmlap-katalógust is.

Lehetővé tesszük külföldi nagy egyetemi könyvtárak több milliós állományát feltáró mikrofilmlap-katalógusok és ezek segítségével a műszaki világirodalom tanulmányozását (pl. Műszaki Egyetem Könyvtára, München), valamint az annak alapján kiválasztott irodalom gyors könyvtárközi kölcsönzését.

Mikrofilmlap a folyóiratok pótlására. Könyvtárunk a mikrofilmlap felvevő és kidolgozó készülékét 1985-ben, az OMIKK-kal való együttműködés során az UNDP-projekt keretében, térítésmentesen kapta. A már említett anyagi nehézségek miatt igénybe kell vennünk az eddig még szokatlan, nem hagyományos technikával előállított információhordozót, a mikrofilmlapon beszerezhető folyóiratot. Az egyetemre nem járó folyóiratokat (egyelőre kb. 50-et) tudunk ilyen formában az olvasók rendelkezésére bocsátani. A beszerzési ár az előfizetési árhoz képest elhanyagolható nagyságrendű. Az olvasók részére megfelelő minőségű mikrofilmlap olvasókészülékeket és a mikrofilmlapról xerox-másolatot előállító olvasó-nagyító berendezést helyeztünk üzembe. Megfelelő propagandával, körlevelekkel stb. hívtuk fel a figyelmet az új szolgáltatásra.

Az automatizált kölcsönzés rendszerét a tervidőszakban ki kell dolgozni és a szakolvasótermek létesítésével párhuzamosan meg kell kezdeni bevezetését. Az olvasótermekben elhelyezendő kb. 20 000 kötetes állománynak egy része – főleg az utóbbi néhány évben beszerzett új könyvek – kölcsönözhető lesznek. Ezeket a köteteket a kiválasztás után el kell látni vonalkódetikettel, melynek adatait fényceruzával történő átfuttatás után a számítógép automatikusan regisztrálja és a kölcsönzést nyilvántartja.

Egyéb számítógépes rendszerek. Folytatjuk a jegyzetek számítógéppel előállított kötetkatalógusainak kiadását. Ezek a különböző szempontok (szerző, cím, táskaszám stb.) szerint rendezett kötetkatalógusok, az ötéves kumulációkkal együtt 25 éve jól bevált tájékoztató eszközök. Az adatbevitel módosítását tervezzük, ha személyi számítógéppel való ellátottságunk megfelelő lesz. Ugyancsak tervezzük, hogy az egyetemi gyűjtemény (külföldi egyetemi órarendek, programok, tájékoztatók stb.) tartalmi feltárását számítógéppel oldjuk meg. A nemzetközi csere keretében beérkező és kimenő kiadványok nyilvántartásának számítógépes programját is elkészítjük.

Géppark, egyéb beszerzések. Az irodai, ügyviteli munka ésszerűsítése, gyorsítása céljából nélkülözhetetlen korszerű írógépek beszerzése. A xerox gyorsmásolás fejlesztéséhez, a szakolvasótermek melletti másolási lehetőség megeremtéséhez a tervidőszakban 4–5 xerox másológép beszerzésével számolunk. A mikrofilmlapos technika különböző célú bevezetéséhez jó minőségű mikrofilmlap olvasókészülékek szükségesek a folyóiratolvasóban, a katalógusteremben és a szakolvasótermekben (mintegy 10–12 db). Ehhez kapcsolódóan egy-egy olvasó-nagyító készülék is szükséges a folyóiratolvasóban és a szakolvasóteremben. A számítógépes rendszer kialakításához 6–7 terminálra és megfelelő háttértárolókra lesz szükség.

Megoldandó az online szolgáltatás következményeként megnövekedett könyvtárközi kölcsönzési igényeket gyorsan kiszolgáló telex és telefax működtetése.

A szakirodalomkutatás oktatásához elengedhetetlen videorendszer és az online keresést bemutató szimulátor beszerzése. A rekonstrukcióval párhuzamosan ki kell alakítani a könyvtár korszerű arculatát a feliratok területén is.

Munkaszervezés, személyzeti munka

Kitűzött feladataink megvalósításához szükséges, hogy az osztályszervezet korlátait egyes munkáknál átlépjük. A komplex szolgáltatások fejlesztésének egyik feltétele a különböző szervezeti egységek szorosabb együttműködése, célfeladatokra időleges munkacsoportok kialakítása. Folytatni kell a szakreferensi rendszer kiépítését, amely a beszerzés, a tájékoztatás és a tanszékekkel való kapcsolat komplex kialakítását teszi lehetővé.

Új feladataink ellátásához olyan munkatársakra van szükség, akik műszaki végzettségük mellett a könyvtári ismeretek magas szintű elsajátítására is hajlandók, illetve, akik könyvtárosi végzettségük mellett szívesen kapcsolódnak be számítógépes feladatok megoldásába. A jelenlegi és újonnan kinevezett vezető munkatársakkal szemben magasabb szakmai-vezetési, vezető-irányítói követelményt kell állítani, nem félve a változtatásoktól és a tehetséges fiatalabb munkatársak felelős munkakörbe állításától. Káderfejlesztési tervben kell meghatározni a feladatok kritériumait és annak személyi feltételeit.

A szervezett felsőfokú képzésben résztvevőkön túlmenően azzal is számolnunk kell, hogy az új technológia elsajátításához szükséges szakértelmet, jártasságot meg kell szerezni. A Vegyészmérnöki Kar – együttműködve a Központi Könyvtárral – részt vesz a *Beilstein Intézet* számára a Beilstein kézikönyv számítógépes feldolgozásában. Ez jó lehetőséget, gyakorlatot biztosított a könyvtár munkatársai számára, hogy mélyebben megismerkedjenek a számítógép szélesebb körű alkalmazásával.

Tanfolyamokon (pl. OMIKK) és házi tanfolyamokon kell tájékoztató mérnököket és könyvtárosokat kiképezni az online szakirodalomkeresés közvetítői feladatainak ellátására. A SZAK-on számítógépes tanfolyamot kell szervezni a könyvtárosok részére. Mindkét tanfolyamtípusban az első lépéseket már megtettük. Biztosítanunk kell a részvétel munkatársaink számára a KMK, az MKE, az OMIKK stb. által szervezett tanfolyamokon, valamint a szakmai konferenciákon, illetve konferencia jellegű rendezvényeken továbbképzés céljából.

Az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően évente néhány alkalommal vezető szakembereket, társadalmi vezetőket hívunk meg tájékoztatás, előadástartás és vita céljából. **Oktatás.** A Központi Könyvtár oktatási feladatokat is ellát. Bevezeti a hallgatókat a könyvtárhasználatba, megismerteti a hallgatókkal a szakirodalom-kutatás hagyományos és új forrásait. Az online szakirodalom-keresés oktatásának be kell épülnie a hallgatók szakirodalom-kutatási oktatásába. Egyrészt ki kell dolgozni az oktatás módszereit, időigényét fel kell mérni, másrészt szakterületenként el kell készíteni a szimulátoron való oktatás programját. A nemzetközi adatbázisok online lekérdezésének megindítása után az online információkereséssel kapcsolatos tudnivalókat az Egyetem oktatóival és kutatóival is meg kell ismertetni.

Együttműködés, bel- és külföldi kapcsolatok

Terveink megvalósításához széles körű kapcsolatokat és együttműködést kell kiépíteni mind egyetemi, mind könyvtári partnereinkkel. Az egyetemen belül szorosabb kapcsolatokat kívánunk kialakítani a tanszékekkel a könyvbeszerzés és folyóiratok előfizetése területén.

A Központi Könyvtár munkatársainak szellemi kapacitását hasznosítani kell egyetemen belüli és egyetemen kívüli vállalkozások révén, a könyvtár forrásainak növelése érdekében. Szerződéses vállalkozások formájában hagyományos és új módszerekkel irodalomkeresést végzünk a kutatások alátámasztására, rendelkezésre bocsátjuk a feltárt szakirodalmat.

Együttműködési lehetőségeket kell teremteni, elsősorban az OMIKK-kal, az ÉTK-val, az IPIK-kal, a MTESZ-szel, a SZTAKI-val stb. Meg kell teremteni a szervezett tapasztalatcserét a hazai nagykönyvtárakkal, elsősorban az egyetemi könyvtárakkal.

Együttműködve az OMIKK-kal, a Nehézipari Műszaki Egyetem és a Veszprémi Vegyipari Egyetem központi könyvtáraival közreműködünk az UNESCO–UNDP projekt könyvtári mintarendszerének kidolgozásában.

Pályázatok révén részt kívánunk vállalni országos kutatási feladatokban, kapcsolódva az országos kutatási főirányokhoz, a tárcaszintű kutatási programokhoz (MM, OKKFT, OTKA, OMF, UNDP). Nemzetközi kapcsolatainkat, amelyek egyrészt személyes kapcsolatok, másrészt a nemzetközi kiadványcseréből adódnak, felhasználjuk arra, hogy a tervidőszak feladataihoz a külföldi rendszerek, technológiák, példák átvételére, hasznosítására, esetleg adaptálására lehetőség legyen. Itt elsősorban néhány külföldi nagy egyetemi könyvtár, illetve az IATUL tagkönyvtárai jöhetnek számításba.

Egyéb feladatok

A **hálózati könyvtárakkal** foglalkozó csoportot meg kell erősíteni, és munkáját hatékonyabbá kell tenni. El kell érni, hogy a hálózati instruktorok véleményét a tanszékek jobban elfogadják, azok mélyebben foglalkozzanak az egyes tanszékek egyedi problémáival, több konkrét segítséget nyújtsanak. Az instruktoroknak erősebb munkakapcsolatot kell kialakítani a könyvtárfelelős oktatókkal, s nekik is részt kell venniük a már korábban említett együttműködésben. Ki kell dolgozni a tanszéki könyvtárak olvasókészülékekkel, terminálokkal való ellátásának kérdéseit. Törekedni kell arra, hogy az intézetek összevont állománya ne csak a raktár feladatát lássa el, hanem jól felszerelt intézeti könyvtárrá váljék. A tervidőszak végén – amennyiben új épületek épülnek – kari könyvtáraknak is helyet kell biztosítani.

Az **állományellenőrzést** állományrészekenként, három ütemben, 1988–1990 között kell végrehajtani. Ehhez a nyári időszakban a könyvtárosok napi munkáján kívül mintegy 20 részmunkaidős alkalmazott, valamint a könyvtárosok hétvégi túlmunkájának díjazására különkeretre lesz szükség. Az állományellenőrzésre komplex terv készül.

Gazdasági tervezés

Egyetemünknek az 1970-es években sok irányban megindult fejlődéséhez, fejlesztéséhez nem kapcsolódott az elképzeléseken és határozatokon túlmenően érdemi, nagyvonalú könyvtárfejlesztés. Hosszabb időszakot áttekintve, az 1982-ben hozott Rektori Intézkedési Terv végrehajtására biztosított pénzügyi-gazdasági feltételek nem voltak megfelelőek. Gazdasági forrásaink csak arra voltak elegendők, hogy a napi feladatokat megfelelően ellássuk, a könyvtár modernizálására, a technika megújítására eddig nem nyílt lehetőség. Egyetemünk költségvetése, lehetőségei korlátozottak. A Központi Könyvtár nyitottsága, szolgáltató jellege ellenére alkalmas arra, hogy bevételeit növelje. Megkíséreljük különböző pályázatok, együttműködések, nem utolsósorban az Egyetem tanzségeivel, intézeteivel, külső vállalatokkal való együttműködés révén saját bevételeinket növelni. Az árváltozások és devizaszorzók emelkedése ellenére el kell érni, hogy a jelenlegi folyóirat- és könyvbeszerzés ne csökkenjen. Feladatunk becslült értékek alapján a könyvtárgépesítés és -bővítés várható költségkihatásait felmérni és tervezni.

Könyvtár és Levéltár együttműködése

Az elmúlt időszakban levéltárunk elhelyezési gondjai részben megoldást nyertek. A levéltári munka lehetőségei, feladatai adottak. Az elkövetkezendő öt évben fokozott gondossággal és figyelemmel kell az Egyetem különböző intézményeiben a gyűjtést elindítani olyan emlékek, iratanyagok védelme érdekében, amelyek elsődlegesen az 1945 utáni időszak dokumentumai. Fokozott figyelmet kell fordítani az idős és a már nem élő kiemelkedő oktatók emlékezéseinek, tárgyi emlékeinek megszerzésére, rendszerezésére és megőrzésére. Ezen a területen Egyetemünk – összehasonlítva más egyetemek és könyvtárak tevékenységével – jelentősen elmaradt. A levéltár szolgáltatásainak javítása érdekében meg kell teremteni a helybeni xeroxmásolat-készítés lehetőségét.

Műemlékvédelem, állagmegóvás

Egyetemünk Központi Könyvtára műemlék jellegű épület, kötelességünk, hogy az utókor számára megmentsük építészeti és belső berendezéseinek értékét. A régi, 1800 előtti és ritka könyveinkből álló ún. RR gyűjteményünk megfelelő elhelyezéséről, restaurálásáról, műemlék-könyvtári jellegének kialakításáról gondoskodni kell. Együttműködve a Gazdasági és Műszaki Főigazgatósággal, el kell készíteni a Központi Könyvtár műemlékvédelmi szempontból is elfogadott rekonstrukciós tervét. Ezen belül az állagmegóvás sok irányú napi feladata is (rendszeres karbantartás, fűtés, világítás stb.) alapvető a látogatók kulturált kiszolgálásában.

A Központi Könyvtár fejlesztési koncepciójában foglalt elképzelések megvalósításának alapvető feltétele, hogy a Központi Könyvtár szellemi, anyagi javainak felhasználá-

sával a Művelődési Minisztérium és Egyetemünk a bővítés és korszerűsítés minimális anyagi fedezetét rendelkezésünkre bocsássa. Ennek hiányában fejlesztési elképzeléseink csak lassú ütemben és esetlegesen valósíthatók meg.

1. táblázat

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR KÖLTSÉGVETÉSI KERETE (1975–1986)

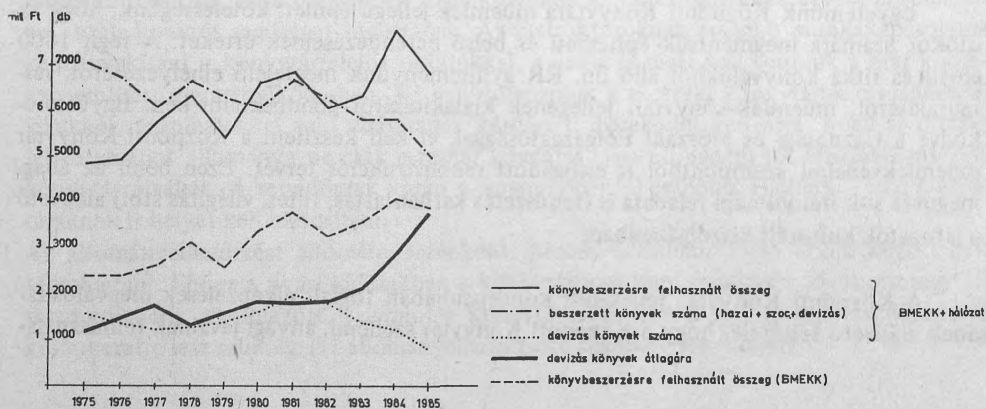
Év	Költségvetési előirányzat Ft	Tényleges felhasználás Ft
1975	11 842 000	12 724 849
1976	11 921 000	12 816 745
1977	12 887 000	16 189 788
1978	14 195 000	17 364 450
1979	14 352 000	17 039 716
1980	14 511 000	19 882 921
1981	15 098 000	22 415 401
1982	18 545 000	22 036 870
1983	16 157 656	19 673 185
1984	16 837 871	22 044 270
1985	20 409 300	23 783 837
1986	22 875 672	26 629 307

A tényleges felhasználás jelentősen eltér az előirányzattól. Oka a folyóiratok, könyvek árának folyamatos és jelentős emelkedése. Ezen belül tovább rontotta a helyzetet, hogy a devizaárfolyamok számunkra kedvezőtlenül alakultak.

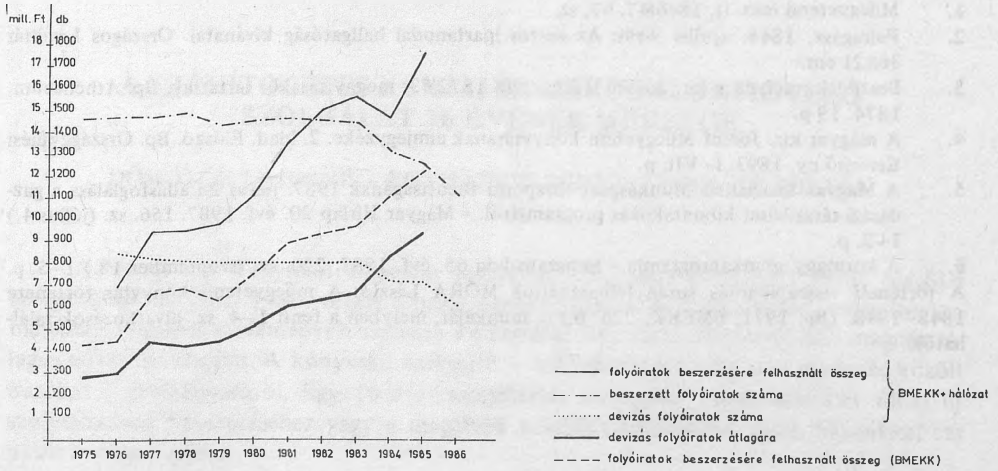
Meg kívánom jegyezni, hogy a tényleges felhasználás és a költségvetési előirányzat közti lényeges eltérést minden esetben egyetemünk saját tartalékainak a terhére egyenlített ki, amelyre a jövőben nem számíthatunk.

2. táblázat

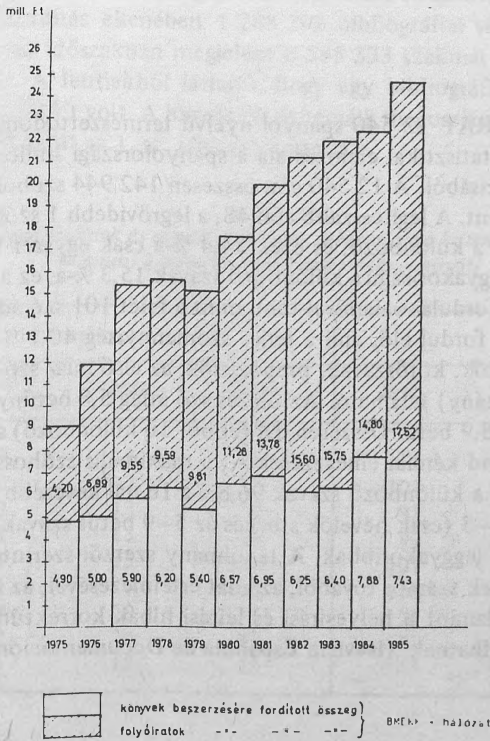
Könyvbeszerzés alakulása

3. táblázat
Folyóiratbeszerzés alakulása

4. táblázat
Könyv és folyóiratra fordított összegek arányváltozásai

IRODALOM

1. Műegyetemi rekt. it. 1846/47. 67. sz.
2. Falragasz. 1848. április 9-ről: Az összes ipartanodai hallgatóság kívánatai. Országos Levéltár 36x21 em.
3. Beszédek, melyek a kir. József Műegyetem 1872/73. megnyitásakor tartattak. Bp. Athenaeum, 1874. 19 p.
4. A magyar kir. József Műegyetem könyvtárának címjegyzéke. 2. kiad. Előszó. Bp. Országgyűlési Értesítő ny. 1893. I–VII. p.
5. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1987. július 2-i állásfoglalása a gazdasági-társadalmi kibontakozás programjáról. = Magyar Hírlap 20. évf. 1987. 156. sz. (július 4.) 1–3. p.
6. A kormány munkaprogramja = Népszabadság 65. évf. 1987. 220. sz. (szeptember 18.) 1–5. p. A történeti visszapillantás során felhasználtuk MÓRA László: A műegyetemi könyvtár története 1848–1948. (Bp. 1971. BMEKK, 226 p.) c. munkáját, melyben a fenti 1–4. sz. hivatkozások találhatóak.

MINTEGY 200 FOLYÓIRAT 12 540 spanyol nyelvű természettudományos és műszaki cikkének címét vetették statisztikai elemzés alá a spanyolországi Indice Espanol de Ciencia y Tecnologia adatbázisából. A 12 540 cím összesen 142 944 szóból áll, ami 11,3 szavas átlagos címhosszat jelent. A leghosszabb cím 48, a legrövidebb 1 szóból áll. A 142 944 szóból mindössze 18 099 a különböző, és ezek 54,4 %-a csak egyszer fordul elő a teljes anyagban. Ötnél nagyobb gyakoriságú a különböző szavak 15,3 %-a, ez a teljes szómennyiség 82,2 %-a. A teljes előfordulás valamivel több mint a felét 101 szó adja, a leggyakoribb 20 szó pedig 57 425-ször fordul elő, ami a teljes szómennyiség 40,1 %-a. A leggyakoribbak természetesen a névelők, kötőszavak, prepozíciók; az első húsz szó között mindössze egy főnév (estudio-tanulmány) található. Az összes szó átlag 5,8 betűnyi hosszú, a különböző szavak átlag-hossza 8,9 betű. Összesen 18 (ebből 16 különböző) szó áll 24-nél több betűből – ezek szinte mind kémiai elnevezések –, a maximális szóhossz 32 betűs. A teljes szómennyiség 99,2%-a a különböző szavak 96,8%-a 16-nál kevesebb betűből áll. A teljes szómennyiségben az 1–3 (csak névelők stb.) és az 5–9 betűs szavak, a különböző szavakban a 7–10 betűsek a leggyakoribbak. A tanulmány szerzői szerint a gyakoriság szótár és az egyéb eredmények számos további, az adat értelmezésével, az információátvitellel és visszakereséssel, valamint a helyesírási és leírási hibák korrektúrájával kapcsolatos tanulmány alapjául szolgálhatnak. (Revista Espanola de Documentación Científica, 1986. sz. sz.)